

М. Пентилюк

**Херсонський
державний університет**

Мовні девіації як засіб індивідуалізації образів драматичних творів М.Куліша

1. Загальна проблема взаємовідношення літературної норми та причин її порушення була і залишається актуальною. В останні десятиліття на її основі сформувалася наука – девіатологія, яка хоч і не належить до широковживаних, але викликає великий інтерес у вчених – мовознавців, лінгводидактів, психолінгвістів і набуває все більшого розповсюдження (Н.Арутюнова, Ф.Бацевич, І.Качан, Т.Космеда, М. Пентилюк та ін.).

2. Термін «девіація» за латинської мови перекладається як відхилення, а в сучасній лінгвістиці трактується як відхилення від прийнятого, як анормативне вживання мовних одиниць, як порушення літературних норм. Девіації бувають різних типів: порушення орфоепічних і правописних норм, слововживання, з будовою семантико-синтаксичної структури висловлювання, мовною компетентністю мовця тощо. Щоправда мовленнєві порушення у творах письменників до шевченківського періоду і пізніше часто є свідченням розвитку української літературної мови, кодифікації її норм, уникнення діалектних відмінностей. Однак такі порушення, що представлені частіше росіянізмами, а точніше мовними девіаціями, часто служать засобами індивідуалізації літературних персонажів. Не менш поширені помилки, що стосуються лексикалізації ненормативних неологізмів (треба культуритись замість ставати культурними; безгранні поля замість безмежні), накладання синонімів (сахатися товаришувати замість не хотіли товаришувати; помовчи за нього говорити замість не треба за нього говорити), зміни у дієслівному керуванні

(пастушок грав на сопілку (треба на сопілці), йому були зажурені очі (треба в нього) та ін.).

3. Девіаційні відхилення – це по суті мовленнєві помилки, що виявляються у спілкуванні мовців і пов'язані з мовною, мовленнєвою і комунікативною компетентністю від знань мовної системи, культуро мовної підготовки мовця та інших чинників.

Девіація виявляється на різних рівнях: орфоепічному, правописному, граматичному, лексичному, стилістичному та ін.. Мовленнєві порушення зустрічаються в текстах різних стилів. Особливо поширені в повсякденному спілкуванні людей, що представлені так званими суржиковим мовленням - змішуванням систем і явищ двох мов – української і російської. І спричиняє загальний низький рівень їхньої мовленнєвої культури.

4. У творах художньої літератури мовленнєві девіації широко використовуються як засіб індивідуалізації персонажів, відображення соціального середовища, в якому вони живуть, що допомагає краще пізнати їх риси характеру, поведінку, стосунки з іншими героями художніх творів. Українська класична література рясніє таки ми образами. Пригадаймо хоча б героїв Г. Квітки-Основ'яненка, пізніше Остапа Вишні та ін.

5. Широко використав девіантні засоби і М.Куліш. У багатьох творах письменник звертався до мовленнєвих недоречностей свої героїв, цим самим індивідуалізуючи кожного з них. Проілюструємо на матеріалі комедії «Мина Мазайло», головний герой якої зневажає свій рід і рідну мову, вважаючи, що найбільшим нещастям його життя є «грубе», «мужицьке» прізвище. З уст його персонажа чуємо перші «правильні проізношення», «без обєда», «песньой», «пахнет сеной над лукамі», «воз растьот» та ін. В особі Мина Мазайла автор висміює українських перевертнів, які відцуралися всього рідного, своєї нації, мови, культури. Ще один персонаж комедії – тьотя Мотя. Її сакральна фраза «По-моєму, прілічнеє бить ізнасілованной, нежелі українізірованной», її обурення назвою

Харків (замість рос. Харків та інші вирази.

Через героїв своїх творів М.Куліш розкрив шляхи українізації 20-х років і прорік тернистий шлях української мови до статусу державної. Його завданням було пробудити почуття національної самоповаги, гідності, подолати зневіру в престижність нашої мови.

Правдиво в комедії передано питання відродження української і зневажливе ставлення до неї.

Як підсумок, констатуємо, що мовленнєві девіації в мовленні героїв п'єси М.Куліша є не тільки засобом їх індивідуалізації, але й вираженням авторської позиції, ідейних переконань письменника.

Література

1. Бацевич Ф. Основи комунікативної девіології. – Львів : ЛНУ ім. Івана Франка
2. Куліш М.Г. Мина Мазайло // Твори : в 2 т. – Т.2 : П'єси, статті, виступи / Упоряд. Л. Танюк. – К. : Дніпро, 1990.
3. Загороднюк В. С. Мистецький та громадянський суверенітет Миколи Куліша // У кн. М. Куліш. П'єси. – Херсон : Гілея, 2012.
4. Сюдников І. Комедія Миколи Куліша «Мина Мазайло» в контексті сьогодення // Газ. «День». – 2010. - №24.
5. Паращин В. Куліш М. Мина Мазайло. – Харків : Ранок, 2000.